

Matematika és optimalizáció: hatékony algoritmusok, optimalizált megoldások

---

Jordán Tibor

tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE TTK Matematikai Intézet, Operációkutatási Tanszék

TKP Workshop, 2021. június 10.

A Matematika és Optimalizáció Kutatócsoport

A kutatók

13 kutató - az ELTE TTK Matematikai Intézet munkatársai

A Matematika és Optimalizáció Kutatócsoport

A kutatók

13 kutató - az ELTE TTK Matematikai Intézet munkatársai

Szakterületek

Optimalizálás, algoritmusok, hálózatok, numerikus módszerek, differenciál egyenletek, kriptográfia, algebra

A Matematika és Optimalizáció Kutatócsoport

A kutatók

13 kutató - az ELTE TTK Matematikai Intézet munkatársai

Szakterületek

Optimalizálás, algoritmusok, hálózatok, numerikus módszerek, differenciál egyenletek, kriptográfia, algebra

Eredmények - kivonat

49 publikáció, 8 elnyert pályázat, 2 szakmai díj

(1) Interdiszciplináris kutatómunka és együttműködés, informatikai és matematikai megoldások ötvözése

- (1) Interdiszciplináris kutatómunka és együttműködés, informatikai és matematikai megoldások ötvözése
- (2) Az alkalmazásokban használt matematikai módszerek, eljárások továbbfejlesztése, optimalizált megoldások

Matematikai módszerek és kutatómunka

- (1) Interdiszciplináris kutatómunka és együttműködés, informatikai és matematikai megoldások ötvözése
- (2) Az alkalmazásokban használt matematikai módszerek, eljárások továbbfejlesztése, optimalizált megoldások
- (3) Alkalmazás motivált elméleti kutatások, hatékony algoritmusok

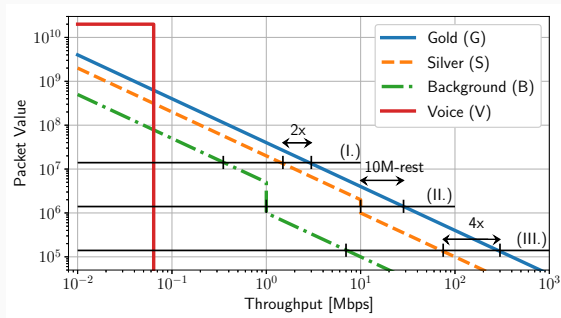

Matematikai módszerek és kutatómunka

- (1) Interdiszciplináris kutatómunka és együttműködés, informatikai és matematikai megoldások ötvözése
- (2) Az alkalmazásokban használt matematikai módszerek, eljárások továbbfejlesztése, optimalizált megoldások
- (3) Alkalmazás motivált elméleti kutatások, hatékony algoritmusok
- (4) Elméleti eredmények potenciális alkalmazásokkal, algoritmusok elméleti háttérének feltérképezése, strukturális eredmények

Erőforrás-megosztás nagy hálózatokban

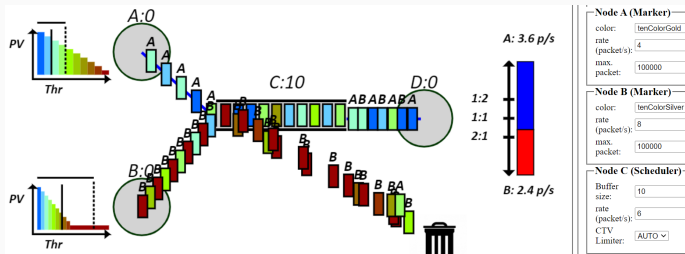
Kommunikációs hálózatokban a különböző ügyfeleknek, illetve adatfolyam-típusoknak különböző sávszélesség igénye lehet. Ez egy érték-függvénynel jellemezhető: a küldött adatmennyiség növelése mennyire növeli a "hasznot". Az adatok kis részekre bontva, csomagokban haladnak.

Cél: Elosztott torlódás kezelés – a csomópontok torlódás esetén a teljes hálózat állapotának ismerete nélkül döntsenek a továbbított ill. eldobott csomagokról.

Per Packet Value (PPV) mechanizmus

- Laki Sándor és csoportja által kidolgozott torlódás kezelési mechanizmus
- A csomagokat a küldő források az érték-függvények alapján színekkel jelölik
- A csomópontok a színek alapján döntenek az eldobott csomagokról

<http://ppv.elte.hu/animation/>

A PPV mechanizmus viselkedése, hatékonysága, megbízhatósága, "igazságos" működése egy új matematika modellben (speciális hálózati folyamatok) elemezhető a hálózat bonyolultságától függetlenül. Az alábbi eredmény tetszőleges hálózatra érvényes.

Tétel

- A PPV mechanizmusnak létezik egy egyértelmű egyensúlyi állapota a következő tulajdonságokkal:
  - Nincsenek eldobott csomagok
  - Egy ügyfél sem tudja növelni a hasznát a küldési ráta növelésével
  - Megfelelő forrás-kontrollerek esetén a mechanizmus ehhez az állapothoz konvergál.

Terv: További kutatási irányok általánosabb kommunikációs hálózatokra és forrás - cél párokra.

A PPV mechanizmus igazságossága

Az egyensúlyi állapot egy jól definiált matematikai értelemben igazságosnak tekinthető.

Tétel

- Az egyensúlyi állapot az az egyértelmű állapot, ami a hasznosságok deriváltjaiból kapott monoton csökkenő vektort lexikografikusan minimálizálja.

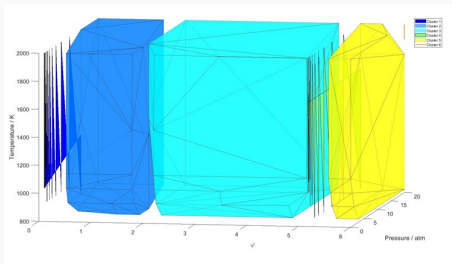
Informálisan: az ügyfelek ebben az állapotban tudnának legkevesebb extra hasznot elérni azzal, ha a sávszélességük a többiek kárára növekedne.

G. Gombos, L. Tóthmérész, T. Király, S. Laki, Flow Fairness with Core-Stateless Resource Sharing in Arbitrary Topology, 2021. Beküldve az IEEE/ACM Transactions on Networking folyóirathoz

Reakciómechanizmusok optimalizációja

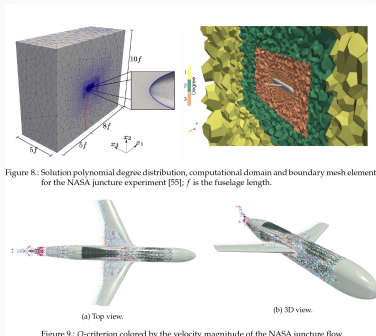
Égés-kémiai kísérletek szimulációja (láng terjedése, gyulladási idő meghatározása, robbanások) kísérletekkel és matematikai modellezéssel. Cél a kísérletek optimalizációja a matematikai eljárások fejlesztése révén.

Figure 1: A kísérletek ábrázolása és csoportosítása (klaszterezése) a paramétereik alapján

Numerikus módszerek hatékonyságának és stabilitásának javítása

Légáramlás és folyadékdinamikai modellekben a differenciál egyenletek stabilabb és gyorsabb numerikus megoldása

Figure 2: NASA junction flow

Modellek, algoritmusok, programcsomagok

- Új modell és gyorsabb algoritmus - a kísérletek számának csökkentése a mérési adatok klaszterezése révén.
- Hatékony és stabil numerikus módszerek, melyek szuperszámítógépes szimulációkban a korábbi eredményeknél jobban teljesítenek; új programcsomagok.

Modellek, algoritmusok, programcsomagok

- Új modell és gyorsabb algoritmus - a kísérletek számának csökkentése a mérési adatok klaszterezése révén.
- Hatékony és stabil numerikus módszerek, melyek szuperszámítógépes szimulációkban a korábbi eredményeknél jobban teljesítenek; új programcsomagok.

Felhasználók: hazai és nemzetközi kutatócsoportok (ELTE TTK Reakciókinetikai Laboratórium, Sandia National Laboratory, USA), ipari partnerek (korábbi partner: Shell), programcsomagok.

I. Fekete, S. Conde, and J. N. Shadid, Embedded pairs for optimal explicit strong stability preserving Runge-Kutta methods, 2021. Benyújtva.

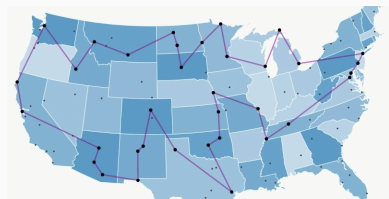
É. Valkó, M. Papp, T. Varga, I. Zsély, and T. Turányi, Design of combustion experiments using differential entropy, 2020. Benyújtva.

Az utazó ügynök probléma modern alkalmazásai

Utazó ügynök probléma (TSP)

Input: Teljes gráf $G = (V, E)$,
(metrikus) költség az éleken.

Output: Minimális költségű bejárás.

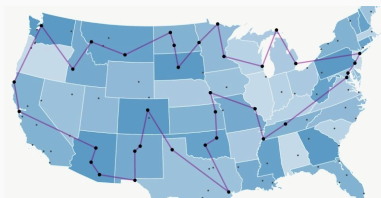

Az utazó ügynök probléma modern alkalmazásai

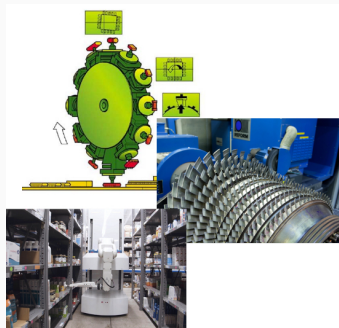
Utazó ügynök probléma (TSP)

Input: Teljes gráf $G = (V, E)$,
(metrikus) költség az éleken.

Output: Minimális költségű bejárás.

- Közel 100 éve kutatott klasszikus optimalizálási feladat,
- Különböző változatok (metrikus/nem metrikus, szimmetrikus/aszimmetrikus, kör/út).
- Rengeteg alkalmazás, például:
  - chipek felhelyezésének ütemezése,
  - gázturbinás motorok karbantartása,
  - optimális szedési sorrend meghatározása.

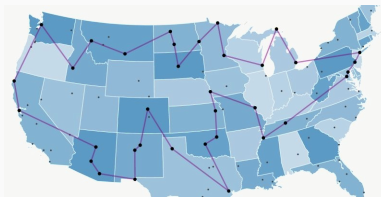

Az utazó ügynök probléma modern alkalmazásai

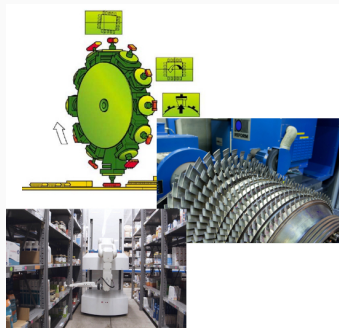
Utazó ügynök probléma (TSP)

Input: Teljes gráf $G = (V, E)$,
(metrikus) költség az éleken.

Output: Minimális költségű bejárás.

- Közel 100 éve kutatott klasszikus optimalizálási feladat,
- Különböző változatok (metrikus/nem metrikus, szimmetrikus/aszimmetrikus, kör/út).
- Rengeteg alkalmazás, például:
  - chipek felhelyezésének ütemezése,
  - gázturbinás motorok karbantartása,
  - optimális szedési sorrend meghatározása.

A cél közelítő megoldás keresése.

Modern változatok, kiterjesztések

A kutatás célja a probléma kétirányú általánosításának vizsgálata volt:

- egyszeri bejárás helyett **multiplicitások** a csúcsokon (Many-visits TSP),
- egy ügynök helyett **több ügynök** (Multi-agent TSP).

Modern változatok, kiterjesztések

A kutatás célja a probléma kétirányú általánosításának vizsgálata volt:

- egyszeri bejárás helyett **multiplicitások** a csúcsokon (Many-visits TSP),
- egy ügynök helyett **több ügynök** (Multi-agent TSP).

Motiváció:

- repülők felszállási sorrendjének meghatározása
  - 2011-ben a fel- illetve leszállási folyamatok szuboptimális szervezése miatti késések költségét 1.25 milliárd euróra becsülték Európában
- járműflották útvonaltervezése
  - az összes megtett út helyett a célfüggvény lehet a leghosszabb út minimalizálása
- nyomtatási feladatok, megleghengermű feladatainak ütemezése, stb.

Algoritmus és Tétel

- $3/2$ -közelítő megoldást találó gyors algoritmus a **kör** Many-visits TSP feladatra.
- $3/2$ -közelítő megoldást találó gyors algoritmus az **út** Many-visits TSP feladatra.

Új német partnerek: TU Hamburg, Universität Augsburg, Universität Bonn

Elnyert pályázatok: Magyar-német (DAAD) Projektalapú Kutatócsere Program

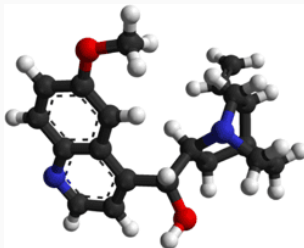
Benyújtott pályázatok: Lendület Pályázat, ERC Starting Grant

K. Bérczi, M. Mnich, A. Vincze, A $3/2$ -Approximation for the Metric Many-visits Path TSP, 2021. Benyújtva.

Molekulák térbeli szerkezetének meghatározása

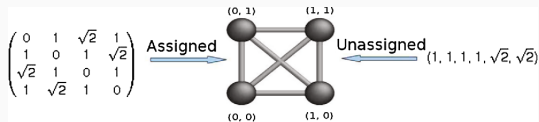
Alapkérdés: határozzuk meg egy molekula térbeli elhelyezkedését bizonyos páronkénti távolságok ismeretében.

Figure 3: Egy térbeli elhelyezkedés, amely teljesít bizonyos távolság feltételeket.

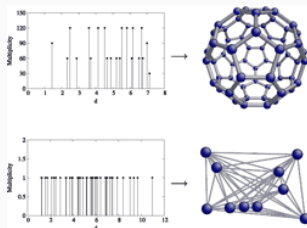

A két modell

Figure 4: A címkézett és a címkézetlen eset

A címkézetlen eset

Figure 5: Rekonstrukció a távolság (élhossz) számhalmazból

Billinge et al., Assigned and unassigned distance geometry: applications to biological molecules and nanostructures, *4OR* (2016).

Tétel

- A megoldás pontosan akkor rekonstruálható egyértelműen a címkézetlen adatokból, ha egyértelműen rekonstruálható a címkézett adatokból.

Tétel

- A megoldás pontosan akkor rekonstruálható egyértelműen a címkézetlen adatokból, ha egyértelműen rekonstruálható a címkézett adatokból.

Új együttműködés: School of Engineering and Applied Sciences, Harvard University, USA

D. Garamvölgyi, S. Gortler, T. Jordán, Globally rigid graphs are fully reconstructible, 2021. Beküldve a *Forum of Mathematics, Sigma* folyóirathoz.

Eredmények a 2. évben - publikációk, pályázatok

Publikációk: 49 publikáció (18 megjelent vagy elfogadott, 31 beküldött), a 18 fele Q1, Q2 minősítésű újságban

Eredmények a 2. évben - publikációk, pályázatok

Publikációk: 49 publikáció (18 megjelent vagy elfogadott, 31 beküldött), a 18 fele Q1, Q2 minősítésű újságban

Pályázatok: 8 elnyert pályázat (OTKA, magyar-flamand, magyar-szlovén, TKA-DAAD, Bolyai, Bolyai+), 4 benyújtott (ERC, Lendület, OTKA)

Díjak, nemzetközi kapcsolatok

Díjak: Bolyai Plakett, Farkas Gyula emlékdíj

Díjak, nemzetközi kapcsolatok

Díjak: Bolyai Plakett, Farkas Gyula emlékdíj

Nemzetközi együttműködések: Német, svéd, amerikai és más egyetemek, kutatócsoportok. Közös nemzetközi pályázatok.

Díjak, nemzetközi kapcsolatok

Díjak: Bolyai Plakett, Farkas Gyula emlékdíj

Nemzetközi együttműködések: Német, svéd, amerikai és más egyetemek, kutatócsoportok. Közös nemzetközi pályázatok.

Kutatói utánpótlás: Fiatal kutatók bevonása (8 adjunktus), új kutatói állások, habilitáció.

Köszönöm a figyelmet.

email: `tibor.jordan at ttk.elte.hu`

